

FOTO ANP / MARCEL VAN DEN BERGH

Praten over vrede

JURGEN TIEKSTRA

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/E.V.MOYAKINE

Als hoogleraar Internationale Betrekkingen en Veiligheidsstudies zat **Jaap de Wilde** in 2022 in de wetenschappelijke commissie die de defensienota *Sterker Nederland, veiliger Europa* beoordeelde voor de Tweede Kamer. Deze zomer ging hij met emeritaat. En juist nu staat zijn vakgebied volop in de schijnwerpers.

Het koffiehuis waar hij neerstrijkt op een maandagochtend in de herfst van 2024 ligt vijf minuten van zijn huis in het centrum van Groningen. Sinds een paar maanden is Jaap de Wilde met emeritaat, als hoogleraar Internationale Betrekkingen en Veiligheidsstudies. Zijn pensioen neemt hij uiterst serieus, glimlacht hij. Meer dan met wereldconflicten is hij nu bezig met het zingen in koren.

Het is dus bij uitzondering dat hij nog eens te spreken komt over de oorlogen in de wereld, en ook over vrede. Want over vrede wordt wel erg weinig gepraat. Hij is kritisch op de

verhoging van de Nederlandse defensieuitgaven, hij is kritisch op de Westerse benadering van het Oekraïne-conflict, en hoe er de dertig jaar ervoor met Rusland is omgegaan. Nog vorig jaar schreef hij in een academisch artikel over de NAVO-uitbreiding als 'self-fulfilling prophecy'.

Dienstweigeraar

Hoe heeft die contraire houding van De Wilde zich ontwikkeld? 'Ik ben ooit begonnen als dienstweigeraar', vertelt hij. 'Ik was student geschiedenis in Utrecht en dacht prachtige politieke theorieën ten aanzien van mijn gewetensbezwaren op papier te kunnen

zetten. Maar dat viel tegen, dus ben ik vredeswetenschap gaan studeren; polemologie heette dat toen. Dat was mijn motivatie.'

'Je had hier in Groningen het Polemologisch Instituut, opgericht door Bert Röling, die rechter was geweest in het Tokio-tribunaal. Mijn vervangende dienstplicht kon ik bij dat instituut vervullen, en daarna mocht ik aanblijven als aio. In 1991 ben ik gepromoveerd. In 2007 keerde ik terug als hoogleraar.' 'Dat ik militaire dienst weigerde, was op persoonlijke gronden. Eén: ik vind geweld de meest armzalige manier om conflicten op te lossen. Al kan het soms nodig zijn; ik ben geen pacifist. Maar de hoofdreden is

dat ik de verantwoordelijkheid om iemand van het leven te beroven te groot vind om te delegeren. Dus ik vind het niet kunnen dat een meerdere tegen jou zegt: schiet iemand dood. Maar het leger is juist gebaseerd op het feit dat je die eigen verantwoordelijkheid aflegt.'

Geestelijke verwijdering

In de tijd dat Jaap de Wilde promoveerde, viel de Berlijnse Muur, werd het Warschau-pact opgeheven en kwam tot slot de Sovjet-Unie ten einde. Vlak voor die laatste mijlpaal, werd de Sovjet-politicoloog Sergei Karaganov gasthoogleraar in Groningen. Karaganov werd in die tijd uitvoerig geïnterviewd in de Nederlandse kranten over diens kijk op de samenwerking tussen de Sovjets en Europa. 'In een van die interviews zegt hij: "Jongens, heb geduld met ons." Maar google je nu zijn naam, dan blijkt hij een van de meest militante denkers te zijn geworden, die dingen zegt als: "Rusland moet zijn oude grenzen terug, we worden niet serieus genomen door het Westen."

Dat vindt De Wilde exemplarisch voor de geestelijke verwijdering die zich vanaf de negentig voltrok tussen Westerlingen en Russen, waarvan we de desastreuze vruchten nog lang zullen plukken. Het klopt, zegt hij, dat Rusland een tijdlang een status bij de NAVO kreeg. Maar dat stelde weinig voor. Bovendien werden in diezelfde jaren talloze Oost-Europese landen volwaardig NAVO-lid. Het klopt ook dat president Poetin behalve op de NAVO ook teruggrijpt op het tsaristische verleden, om de aanval op Oekraïne te rechtvaardigen. 'Dat sentiment is natuurlijk echt geworden', zegt De Wilde. 'Rusland wordt nu gedomineerd door mensen die dit beeld bevestigen. Maar op een gegeven moment zullen we toch weer verder met ze moeten: het blijven onze burens, en je mag hopen dat de volgende generatie in Rusland het weer anders doet.'

Niet alleen messen scherp

Wat is dan nodig? Een twee-sporen-beleid: niet alleen de messen scherp, maar ook conflictdiplomatie bedrijven. Of dat laatste nu gebeurt, valt nooit uit te sluiten. In het openbaar verbinden de EU en de NAVO zich aan de volledige overwinning van Oekraïne, en worden daar de komende jaren nog tientallen miljarden euro's voor opzij gezet. 'Een nadeel van stille diplomatie is dat je het niet hoort', zegt De Wilde. 'Misschien gebeurt er achter de schermen meer dan wij weten. Dat horen we dan later van de historici. Turkije kan daar een hoofdrol in spelen. Ik ben ook verrast door de kleine Golfstaten.

Je ziet dat de Verenigde Arabische Emiraten zich bemoeien met de Oekraïne-oorlog, en Qatar met Israël en Gaza. Waarom? Dit zijn stadsstaten: als de oorlog zich uitbreidt naar de Perzische Golf, bloeden zij dood.

'Het is een complex vraagstuk,' zegt De Wilde. 'Overgaan tot geweld kun je unilateraal beslissen: je kunt in je eentje iemand een klap geven, maar niet in je eentje iemands hand schudden.'

Genuanceerd denken over de ander, is cruciaal. 'Wat wij in de wetenschap doen, is onderzoeken wat het dominante discours in de samenleving is. Eén belangrijk aspect daarin is dat wij denken in te simpele

'Ik vind geweld de meest armzalige manier om conflicten op te lossen'

Jaap de Wilde (1957) was van 2007 tot zijn emeritaat in 2024 hoogleraar Internationale Betrekkingen en Veiligheidsvraagstukken bij de Afdeling Internationale Betrekkingen & Internationale Organisatie en bij het Centre for International Relations Research van de RUG. In 2022 zat hij in de wetenschappelijke commissie die de Defensienota beoordeelde van toenmalig minister van Defensie Kajsa Ollongren. Ook in 2022 initieerde hij samen met collega's het nationale Peace & Conflict Studies Network.

categorieën – "Rusland", "de NAVO", "Nederland" – die we zien als actoren met heel weinig karaktereigenschappen. Pas dat eens toe op jezelf: jij kunt driftig zijn én van iemand houden. Maar daar zit een heleboel tussen. Datzelfde geldt ook voor de politiek.'

Meer Defensie

De Wilde is sceptisch over de hogere Defensieuitgaven, die samenhangen met een nieuwe formele afschrikingsstrategie van de NAVO. 'Als je naar de krachtsverhoudingen kijkt, is het niet zo dat Defensie verwaarloosd is. Waaruit zou dat dan blijken? Dan zeggen mensen: omdat Oekraïne is binnengevallen. Maar als wij twee keer zoveel hadden uitgegeven, was dat dan niet gebeurd? Dan was dat ook gebeurd, want Oekraïne is geen NAVO-land.'

'Dat de afschrikking nu niet voldoende is, is een normatieve inschatting. Als het te weinig is, waarom zijn we dan nog niet aangevallen? Hoe dom zijn de Russen dat ze eerst wachten tot we de Defensie op peil hebben? Als we zo tekortschieten, waarom leven we dan in vrede hier? Bovendien zijn het schaarse middelen, hè. Gezegd wordt dan: "We moeten meer investeren in de afschrikking van de Russen. We moeten meer gaan vliegen met die F-35's. We moeten op de Veluwe toch weer militaire oefeningen met Leopard-tanks doen. Maar dat is de institutionele dynamiek. Als jij voor een organisatie werkt, heeft die een groei-idee: je wilt meer van wat je al doet.'

Precies dat laatste was twee jaar geleden de hoofdkritiek op de toen net nieuwe Defensienota, geuit door de wetenschappelijke commissie die de krijgsmachtplannen moest beoordelen. Die commissie bestond uit Jaap de Wilde zelf en twee collega-wetenschappers.

Nieuwe generatie terroristen

'Conflicten verlopen vaak in termen van tragedies', zoomt De Wilde uit. 'Als je naar een theatervoorstelling gaat en het is een tragedie, dan denk je bij de eerste akte: "O nee, doe dat nou niet, dat gaat helemaal mis." Helaas is dat met de politiek net zo. Als je nu naar Israël en de Palestijnen kijkt, wordt daar een nieuwe generatie terroristen gekweekt. Wie dit overleeft, is boos. Als je vrede wil, ben je op zijn minst één generatie verder. Waarschijnlijk twee. Dan praat je al over vijftig jaar. Dat gaan wij niet meer meemaken. Bij Oekraïne en Rusland ligt het net iets anders. Maar ook daar hebben we harder geïnvesteerd in het herstel van het IJzeren Gordijn dan in het herstel van de samenwerking. Dus ook dat gaat een generatie duren.'